

КОШУМЧА ТҮШҮНДҮРМӨ

БУДДИЗМДИН КЫСКАЧА ТАРЫХЫ

1. ИНДИЯ

Адамзаттын рухий турмушундагы эпохалдуу мааниси бар, эн бир улуу окуялардын бири Борбордук Индиядагы "Азиянын жарыгынын" өзгөчө жаркырап жанышы эсептелет. Же башкача айтканда көптөгөн кылымдардан тартып, азыркы күнгө чейин азиаттардын жан дүйнөсүн азыктандырып келе жаткан Улуу акыл-эстин, кайрымдуулук жана боорукерликтин булагынын пайда болушу.

Будда Гаутама, кийинчөрөөк Будданын тарапкерлери Шакья-муни деп аташкан бул Шакья элинен чыккан акылман дегенди түшүндүрөт, ал төрөлгөн үйүн таштап, жакыр кечил болуп, түштүктөгү Магадха деген жерде дарактын түбүндө көзү ачылуу, акылы арууга жетишет. Азыр эсептеп чыкканга караганда, бул б.з.ч. 5 кылымдын орто ченинде болгон. Ошондуктан тартип Улуу өлүмгө чейин б.а. Нирванага откөнгө чейин, 45 жыл бою ал талbastan Акыл-Эс, Кайрымдуулук жана Боорукерлик жөнүндөгү окууну айтып жүргөн. Борбордук Индиядагы мамлекеттерде жана ар түрдүү элдерде ишенимдин тиректери түзүлгөн.

Маурья династиясынын үчүнчү ханы Ашоктун тушунда (б.з.ч. 268-232 ж башкарған) Будда Гаутаманын окуусу бүткүл Индияга тарап, өлкөнүн сыртына да жайыла баштайт. Маурья династиясы бүткүл мамлекетти бириктирген Индиядагы биринчи династия эле. Династиянын негиздөөчүсү Чандрагуптенин тушунда (316-293 ж. б.з.ч. башкарған) Маурьялардын бийлиги түндүктө Гималайга чейин, чыгышта Бенгал қуймасына, батышта Гиндукуш тоолоруна, түштүктө Видхъя тоолоруна чейин жеткен. Ашок хан болсо түштүктөгү Калинга мамлекетин кошуп, Декан бөксө тоолоруна чейин өлкөсүн кениткен.

Бул хан өзүнүн таш боордугу менен белгилүү болуп, эл аны Чандошока деп аташкан, бул "коркунучтуу Ашок" дегенди билдирет. Бирок Калингини басып алуудагы аскерлери жасаган кыйратуу анын мүнөзүн кескин өзгөртүп, ал Акыл-Эс, Кайрымдуулук жана Боорукерлик жөнүндөгү окуунун эң ысык күйөрмандарынан болуп калат. Ошондон тартып Будданын ээрчүүчүсү катары ал көп жакшы иштерди жасаган, бирок алардын ичинен эң көрүнүктүү, ирдүүлөрү төмөнкү иштер.

Анын биринчиси — "Ашоктун жазуусу" деп аталгандар. Ал өзүнө караган жерлердин баарына таш эстелик тургузуп, анын бетине бул өлкөдө башкаруу Будданын окуусу менен жүргүзүлөт деп ойдуруп жаздырат. Ушундай эле жазууларды жалама аскаларга да жаздырат. Экинчи иши — ал бүткүл Индия боюнча Будданын Акыл-эс, Кайрымдуулук жана Боорукерлик жөнүндөгү окуусун таратат. Андан сырткары ушул окуу менен атайын кишилерди башка өлкөлөргө жиберген. Өзгөчө Сирия, Египет, Кирена, Македония жана Эпир өндүү алыскы өлкөлөргө өзүнүн чабармандарын жибергендиги жөнүндөгү аракет көнүл бурууга арзыйт. Алар буддизмди алыс батышка жайылтышкан. Андан да, Цейлонго жиберилген Махендра "Кооз окууну кооз Ланкадвипа аралына тамыр жайылттырып", ийгилике жетишет. Мына ошентип ал аралда, түштүк өлкөлөргө окууну жайылтуучу тирек негизделген.

2. МАХАЯНАНЫН ПАЙДА БОЛУШУ

Кийинки жылдардагы буддистер көбүнчө "буддизм чыгышка жылган" деп айтышат, бирок б.з.ч. буддизмдин жүзү батышка бурулган эле. Ал биздин замандын биринчи кылымдарынан тартып чыгышка карай бурула баштайт. Бирок алгач буддизмде болуп өткөн өзгөрүш жөнүндө айтсак он болот. Бул "Жаны толкундун" жаралуусу, "Махаяна" деп аталган же "Чон дөнгөлөк", буддизмде өзгөчө кубаттуу агымга айланган.

Бул "Жаны толкун" качан жараган? Кантит? Аны ким түзгөн? Анын кантит жараганы жөнүндө, эч ким так бир нерсе айта албайт. Биздин бир гана айта алаарыбыз, бириңиден, эн алгачкы махасангхи будда мектебинин негизинде, алдыңкы кечилдер тарабынан түзүлгөнүн, жана экинчиден, биздин замандын бириңи жана экинчи кылымында Махаянанын эн маанилүү сутраларынан болгондугун, жашап турганын. Мына ушул сутралардын негизинде Нагарджунанын активдүү философиялык иш-аракети кулач жая баштаганда, Махаяна будда дининин тарыхый сценасына чыгат.

Буддизмдин узак тарыхында Махаяна өтө маанилүү роль ойногон. Кытайда жана Японияда буддизм баштан аяк ушул багыттын таасири менен өнүккөн. Мында таң кала турган эч нерсе деле жок, анткени Махаяна элди куткаруунун жаны идеясын өзүнө камтыган эле. Жаны идеялды турмушка ашыруу үчүн, анда жаны тириүү ыйыктар — бодхисатвалар түзүлгөн. Андан да, аларды колдоо үчүн, Махаянанын ойчулдары метафизика жана психология обlastында ири акыл-эс ийгиликтерине жетишишкен. Жыйынтыгында, Будда Гаутама негиздеген Акыл-эс жана Боорукерлик окуусуна жаны элементтер киргизилген. Анын натыйжасында буддизм мурдагыдан да жандуу жана энергиялуу болуп калган. Ал толуп аккан дарыя катары чыгыш өлкөлөрүн сугара баштаган.

3. БОРБОРДУК АЗИЯ

Кытайлар буддизм жөнүндө биринчи кабарды Борбордук Азия аркылуу алышкан. Ошондуктан буддизмдин Индиядан Кытайга откөн жолу жөнүндө айтсак, биринчиден Жибек Жолун эске алышыбыз керек. Ал соода жолу катары, Борбордук Азиянын чөлү аркылуу Чыгыш менен Батышты туташтыруучу, б.з.ч. экинчи кылымдын аягында Кытайдын Хань династиясынын императору У-ди (140-87 ж.б.з.ч.) башкарып турган мезгилде ачылган. Ал кезде Кытайдын терриориясы алыс батышка созулуп жаткан. Кытай менен коншулаш Фергана, Согдияна, Тохара жана Парфия мамлекеттеринде Александр Македонский салып кеткен соода дууху жашап турган эле. Ушул өлкөлөр аркылуу өтүүчү соода жолунда, эң маанилүү товар болуп кытай жибеги эсептелчү. Ошондуктан бул жолду Жибек Жолу деп аташкан. Индия менен кытайдын ортосундагы маданий байланыштар, негизинен буддизм боюнча, ушул жол аркылуу болуп турган. Мына ошондуктан, Жибек Жолу буддизм баскан жол болуп да келип чыгат.

4. КЫТАЙ

Кытайда буддизмдин тарыхы буддалык канондорду алуу жана аларды которуудан башталган. Эзелтен бери "Ссу-ших-ер-чан-чин" (42-баптагы сутра) кытай тилине Касяпамантанга жана башка кечилдер тарабынан Юнпин доорунда (158-76 ж.б.з.ч.) Хань династиясынын Мин-ди императорунун тушунда биринчи ирет которулуп жазылган деп эсептелип келет. Бирок азыркы замандын окуумуштууларынын айтуусу боюнча бул күмөндүү легенда. Алар бул ишти б.з 148-жылдарынан 71-жылдарына чейин Ань Ши-гао Лоянда жасаганын далилдеп чыгышууда. Ошондон тартып Тұндук Сунь династиясынын императорлору (960-1129 ж. б.з.ч.) башкарғанга чейин, болжол менен 1000 жыл бою буддалык канондорду которуу иши уланган.

Биринчи убактарда Кытайга сутраларды кечилдер Борбордук Азиядан алып келишкен. Алар Кытай тилине которууда да негизги ролду ойношкон. Мисалы, Ань Ши-гао Кытайга Парфиядан келген. Кан Сэн-кай үчүнчү кылымда Лоянга келип, "Сукхавативьюха" сутрасыноторгон (түгөнгүс жашоо жөнүндөгү сутра), ал Самаркандан болгон. Чу Фа-ху же Дхармракша, "Саддхармапундарика" сутрасыноторуучу катары белгилүү болгон, үчүнчү кылымдын аягында, төртүнчү кылымдын башында Тохардан келип Лоянада жанан Чанъанеде жашаган. А бешинчи кылымдын башында, Кучиден Кумарджива келгенде, будда канондорун кытай тилине которуу боюнча иштер эң кызуу жүрүп турган убак эле.

Болжол менен дал ошол убактарда кытай кечилдери санскрит тилин үйрөнүү үчүн, индияга бара баштайды. Алардын биринчиси Фа-Сянь (339-420). Ал Индияга Чанъяндан 399-жылы аттанып, 15 жылдан кийин кайтып келген. Алардын ичинен эң белгилүүсү Сюань-цзуан (600-664) болгон. Ал Индияга 627-жылы жөнөп, 19 жылдан кийин, 645-жылы кытайга кайрылып келген. А И-цзин (635-713) Индияга дениз аркылуу 671-жылы жөнөп, 25 жылдан кийин, кайра дениз аркылуу кытайга келген.

Индияда алар санскритти үйрөнүп, сутраларды тандап алышп, кытайга алышп кайтышкан, сутраларды которууда өздөрү негизги ролду ойношкон. Тил билүүдө өзгөчө жөндөмдүүлүктү Сюань-цзуан көрсөткөн. Анын талбас аракетинин натыйжасында будда канондорун которуу боюнча иш кытайда дагы бир көкөлөөгө жетишкен. Сюань-цзуангаг чейинки кормолорду, Камарджива жана башка кечилдер жасаган, окумуштуулар "эски кормолор", а Сюань-цзуандан кийинкилерди "Жаңы кормолор" деп аташат.

Кытай кечилдеринин философиялык жана диний ишмерлиги ошол которулган канондордун негизинде жүргүзүлгөн. Анда акырындык менен кыйтайлаштыруу

тенденциясы жүрө баштаган. Бул улуттук мұнәздүн айқын көрүнүшү, улуттун өзүнө ишенимдүйлүгү жана өз керектөөсүнө ылайык иш жүргүзүүсү эле. Муну төмөнкү факт да далилдеп турат, бириńчи убактарда кытай кечилдери метафизикалык "боштук" концепциясына өзгөчө кызыгышкан, "боштук" жөнүндө Праджня сутрасында көбүнчө айтылат. Алардын көп узабай Тяньтай же Кичи дөңгөлөктөн баш тартып, жалаң Магаяна же чон дөңгөлөк менен алек болгону да далил болот. Бул тенденция өзгөчө Гиянтай мектебинде (япончо Тэндай) көрүнгөн, өзгөчө Чань сектасында (япончо Дзэн) гүлдөп өскөн.

Кытайда Тяньтай мектеби 6-кылымдын өкинчи жарымында, үчүнчү патриарх Чжи-инин (538-597) тушунда түзүлгөн. Чжи-и Таньтайдын улуу окутуучусу катары таанымал (япончо Тэндай Дайси). Ал Кытайдагы эң чыгаан буддалык ой ишмери болуп эсептелет. Анын будда окуусун классификациялоосу, беш мезгилге жана сегиз доктринага тактап жазуусу, көп убакыт бою буддизмдин Кытайда эле эмес, Японияда да өнүгүшүнө күчтүү таасирин тийгизип турган.

Кытайга сутралар чыгарылган мезгилине карабай алып келинип, дароо кытай тилине каторулган. Качан каноникалык адабияттын бай материалы жыйналган сон, аларды байкап, андап көрүп жана келип чыгышын баалоо, чыныгы маани-баркын карап көрүү зарылдыгы келип чыккан. Буддизм боюнча кытайга таандык көз караштарды иштеп чыгуу зарылдыгы пайда болуп, анда алардын буддизмди жекече түшүнүүсү чагылып көрүнүү үчүн, ошондой эле көз караштарга негиз болучу аргументтерди көргөзүү керек эле. Бул Чжи-инин жана башка будда ойчулдарынын өз классификациясын түзүүсүнө алып келген, ал классификациялар бириńчи кезекте кытай философиялык оюнунун иш жыйынтыгы эле. Классификациялардын ичинен Чжи-иники эң тартиптүрөк, демек ынанымдуурак эле. Бирок буддизмди изилдөөнүн азыркы заманы башталганда, ал өзүнүн бийлөөчү таасирин жогото баштаган.

Кытай буддизминин тарыхындагы "акыркы жетишкендиги"

Чань (япончо Дзэн) сектасы эле. Анын негиздеөөчү чөт элдик үгүттөөчү Бодхидхарма болгон. Ал сепкен үрөн, алтынчы партриарх Хуэй-Нэнден (638-713) кийин кооз гүлдөй баштаган. 8-кылымдан кийин бул секта дүйнөгө чыгаан ишмерлерди берген, алардын аракетинин натыйжасында бул секта бир нече кылым гүлдөп турган.

Буддалык ойдун жаны өнүгүүсүнүн терең тамыры кытай элиниң улуттук мүнөзүнө карай кетет деп айтсак болот. Бул буддизм Кытай философиялык оюна сугарылган буддизм десек жаңылышпайбыз. Будда Гаутаманың окуусунун дарыясы, жаны агым менен толукталып, мурдагыдан толуп-ашып, өзүнүн бай суусу менен Кытайдан нары чыгыш өлкөлөрүн азыктандыра баштаган.

5. ЯПОНИЯ

Японияда буддизмдин тарыхы 6-к. башталат. 538-жылы Пэкче мамлекетинин ханы япон императору Киммэйге Будданың статуясын жана будда сутраларын белек кылыш атайдын киши менен жиберет. Ошентип буддизм Японияга келет. Ошондон бери ал Японияда 1400 жылдан ашык мезгилди эсептен өткөрүп турат.

Буддизмдин бул узун тарыхында биз үч маанилүү доорун айтып кетсек болот.

Бириңчи доор 7чи жана 8чи кылымга б.а. Хорю-дзи (607) жана Тодай-дзи (752) храмдарын куруу мезгилине туура келет. Бул мезгилди карап турup, жалпы Азияны кучагына алган маданияттын өзгөчө дүркүрөп өсүшүн айтпай кетүүгө болбойт. Бул мезгилде батыш цивилизациясы кара түндө эле, а чыгыш цивилизациясы өнүгүп, активдүү түрдө кенейип бараткан. Кытайда, Индияда, Борбордук Азияда жана башка Түштүк мамлекеттерде интеллектуалдык, диний жана көркөм ишмердик активдүү түрдө өнүккөн. Буддизм адамзат ишмердигинин бардык түрлөрүн

бириктирип, кубаттуу толкун менен гуманизм Чыгыш дүйнөсүн кучагына ала баштаган. Япон маданиятынын бардык түрүнүн бул мезгилдеги өнүгүүсү, кооз Хорю-дзи храмын жана үлкөн Тодай-дзи храмын курууда, ошондой эле ар түрдүү диний жана көркөм ишмерликтөө көрүнгөн. Диний жана көркөм ишмерлик ошол храмдардын айланасында кулач жайып, дал ошол бүткүл Азияны камтып, ыраакы чыгышка чейин жеткен эбегейсиз маданий толкундун таасиринде откөн.

Япониянын, ошол кезге чейин цивилизациядан алыс абалда турган, маданияты гүлдөп кеткен. Эл аралык маданиятты алыш жүрүүчү болуп буддизм кызмат кылган. Будда кечилконолары, эл аралык цивилизациялык маданияттын борборлору болгон, кечилдер болсо алдыңкы ойду жеткирүүчүлөр болгон. Сутралар болсо эң жакшы ойду алыш жүрүүчүлөр эле. Алар өздөрүндө бир гана динди эмес, кецирээк жана улуу маданиятты алыш жүргөн. Буддизмдин Японияга келип ойногон чыныгы ролу ушундай эле.

Көп узабай 9-кылым эки улуу буддалык ишмерлерди — Сайте (767-822) жана Куайды (774-835) берген. Алар Япон буддизминин биринчи секталарын түзгөн. Бул мезгилдеги буддизм Хэйандык буддизм деп аталат. Ал мезгилде буддизмди бекерчиликтен ак соөктөр алек болуучу нерсе катары караган тенденция болгон. Бирок бул эки ишмер, буддизмдин маңызы, жан дүйнөлөрдү өнүктүрүүдө деп эсептеп, өздөрүнүн ишмердигин, аракетин шаарлардан тоолорго которгон, ал жерлерди атайын жан дүйнөлөрдү өнүктүрүүчү ыйык үжүрөлөрдү, үйчөлөрдү курушкан. Ошондон кийин 300 жыл бою алардын Тэндай жана Сингон секталары негизинен императордун сарайында жана ак соөктөрдүн арасында гүлдөгөн.

Экинчи этап 12чи жана 13чү кылымга туура келет. Бул мезгилде Япондук чыгаан буддизм ишмерлери Хонэн (1133-1212), Синран (1173-1262) Доген (1200-1253), Нитрэн (1222-1282) ж.б. активдүү ишмердиктерин жайылткан. Азыркы кезде да, Япониядагы буддизм жөнүндө кеп кылганда, бул аттарды атабай кетүүгө болбойт. Бирок эмне үчүн дал ушул мезгил Японияга ушунчалык көп чыгаан буддизм ишмерлерин берди? Бул, биринчиден, алардын алдында жалпы маселе жаткандыктан эле. Ал кандай маселе эле? Бул буддизмди Япондук сицируү, өздөштүрүү деп айтсак болот.

Бизге, Японияга буддизм мурдаарак келген деп каршы сөз айтылуусу мүмкүн. Тарыхый факт катары, бул дал ошондой. Бирок кайсы бир өлкөнүн эли жаны маданиятты кабыл алыш, аны сицируү, ага көнүгүшүү жана өздөштүрүү үчүн бир нече жүз жыл керек. Демек 7-8 к. буддизм Японияда кабыл алышып, 12 жана 13-кылымда гүлдөгөн. Мунун баары будда ишмерлеринин эмгеги эле.

Ошондон тартып буддизм мына ошол чыгаан буддисттер куюп кеткен фундаментте өнүккөн. Ал азыркы кезде да ошондой. б.а. ошол кезден бери Япон буддизмимин тарыхында андай көтөрүлүү болгон эмес. Бирок Япон буддизминин тарыхында биздин оюбузча, көнүл бурууга арзырылыш окуялар болгон. Бул азыркы замандагы окумуштуулардын алгачкы буддизмди изилдөө, үйрөнүү боюнча жетишкендиги.

Буддизм биздин өлкөгө келгенден баштап Кытай буддизминин таасиринде болгон. Бул айрымасы жок Махаяна дин окуусу эле. Айрыкча 12чи жана 13чү кылымдагы чыгаан ишмерлерден кийин бардык секталар Махаянаны кармашып калышкан. Мындан шартта баштапкы буддизмди изилдөө мейдзи доорунун ортосунан кийин башталган, б.а. откөн кылымдын аягында. Мына ошол

изилдөөлөрдүн натыйжасында, адамдар унутуп калган, секта негиздөөчүлөрдөн башка буддизмди негиздөөчү, Будда Гаутаманын жаркын фигурасы адамдар алдына тартылган. Алардын алдына, Махаяна окуусунан башканы билбegen, Будданын төрт тарабы келишкен окуусу жалпы көрүнгөн. Бул изилдөөлөр азырынча таза илимий багытта болуп, жаңы диний кызыгууну жарата элек, бирок алар, жок дегенде япондордун буддизм жөнүндөгү оюн жаңылоодо зор роль ойнойт. Муну биз Япон буддизминин тарыхындагы онүгүүнүн үчүнчү маанилүү доору деп эсептейбиз.

БУДДА ОКУУСУН БЕРҮҮНҮН ТАРЫХЫ

Буддизм – бул дин, Шакъямуниин үгүт сөздөрүнүн негизинде түзүлгөн, ага Будданын 45жыл бою айткан сөздөрү топтолгон. Ошондуктан Шакъямуни калтырган сөздөр буддизмде кебелгис кадырга ээ. Буддизмде 84 мин окуу болуп, ал көптөгөн сектарларга бөлүнсө да, алардын бирөөсү да Шакуямунанын сөздөрүнөн четтебейт. Шакуямуниин сөздөрү жазуу түрүндө көптөгөн томдорго жыйналган "Ицецзин" жана "Дацацзин" (япончо "Иссайкё" жана "Дайдзокё") деген аттар менен белгилүү.

Өзүнүн сөздөрүндө Шакъямуни бардык адамдардын тендиги жөнүндө окуткан. Ал бардык адамдарга түшүнүктүү, жөнөкөй тил менен сүйлөгөн. Ал өз өмүрүнүн акыркы күнүнө чейин, 80 жашка жетип о дүйнө салмайын, токтолбостон, мүмкүн болушунча көбүрөөк адамдарды куткаруу максатында үгүттөөсүн, сөзүн уланта берген.

Шакъямуни өлгөндөн кийин анын окуучулары окууну окутуучусу айткандай айтып, жайылтууну, түшүндүрүүнү улантышкан. Бирок ооз эки түрдө айтылып жатканда окуучулар жакши укпай же укканын унутуп коюусу мүмкүн эле. Ал эми Шакъямуниин кеби дайыма так берилиши керек.

Будданын окуусун, адамдын кандай экендигине карабастан, барысы үйрөнүүгө, алууга мүмкүндүк бере турган ыңгай түзүш керек эле. Бул окууну келечек муундарга өзгөртүүсүз берүү үчүн аксакал, улуулар чогулуп, окууну тартипке сала башташат. Бул чогулуш "кэцүдзю" деген ат менен белгилүү. Ага көптөгөн картаң кечилдер келген. Алардын ар бири окууну айта баштаган. Окутуучудан түзмө-түз уккан. Ар бирөөнүн окуу жөнүндөгү сөзүн шашпай талдашып, катасы барбы деп текшеришкен. Мындай иш аксакалдар, улуулар Шакуямуниин окуусунан кийинки муундарга берүү үчүн кандай урмат жана олуттуулук менен мамиле

кылгандыгын күбөлөндүрүп турат. Аңгеме-сухбаттарды, кептерди тартипке салып, кагазга жазып коюшкан, кийин белгилүү будда ишмерлери ошол аркылуу өздөрүнүн коментарийлерин жасашкан. Аларды Будданын кептерин, сөздөрүн "талкуулоо" деп аташат, бул талкуулар жана каноникалык эрежелер будда коомчулугунун Типитакасын же "Үч себептен" турат "Үч себеп" – бул Сутта-питака же "Сутралар себеби", Биная-питака же "эрежелер себеби" жана Абхидхарма-питака же "талкуулар себеби".

Илгертен айтылып келген кеп боюнча буддизм Кытайга 67-жылы б.з. Кечки Хань династиясынын императору Мин-динин тушунда келген, бирок биринчи сутра кытай тилине 84-жылдан кийин, ушул эле династиядагы император Хуан-динин тушунда, 151-жылы которулган. Ошондон бери, 1700 жылдан ашык убакыт бою будда канондук адабияттарын которуу уланып келе жатат. Которулган сутралардын саны 1440 жетип, 5586 томду түзүүдө. Вэй династиясынын тушунда будда канондорун бир жерде сактоо аракети көтөрүлгөн. Бирок алар түндүк Сунь династиясынын тушунда басыла баштаган. Мына ошондон тартып будда канондоруна кытай будда ишмерлеринин да жазуулары киргизиле баштаган. Ошондуктан типитака деп аталыш мазмунга туура келбей калган, ошондуктан Суй династиясынын тушунда канондордун топтомун ицензин "япончо Иссайкё", ал эми Тан династиясынын тушунда "Дацанцзин" (япончо Дайдзокё) деп аташкан.

Тибетке буддизм 7-к. кирген. 9-к тартып 11-к. чейин, болжол менен 150 жыл бою будда канондорун тибет тилдерине которуу жүргөн. Бул убакыттын ичинде дээрлик бардык канондор которулуп бүткөн.

Будданын сухбат-маектери, кептери корей, япон, цейлон, камбоджа, түрк ж.б. чыгыш тилдеринен сырткары, европа тилдерине, латын, француз, англис, немис, итальян тилдерине которулган. Ошондуктан Будданын окуусу бүткүл жер бетине тарады деп айтсак болот. Бирок анын мазмунуна келсек, буддизм эки мин жылдан ашуун тарыхы бар, ал эми канондордун топтому 10

мин томдон ашык болгондуктан, "Дайдзокё" канондорунун толук котормосу болсо да, Будданын айтканынын чыныгы маанисин түшүнүү кыйын. Ошондуктан биздин ишенимибиз үчүн тирек болуп кызмат кылуучу "Дайдзокёдон" эң маанилүү жерлерин тандап алуу зарылчылыгы келип чыккан.

Буддизмде Шакьямуниин айткандары кебелбес кадырлоо менен колдонулат. Ошондуктан анын окуусу биздин жашоо менен тыкыс байланышта, бизге өтө жакын болуш керек. Андай болбосо, 10 мин томдук канондор биздин жүрөктөргө таасир эте албайт. Ошондуктан анын окуусун жөнөкөй түрдө китеп түрүндө жалпылоо зарылдыгы келип чыккан, китеп болсо дайыма кызматыбызга даяр турат. Ал мазмуну боюнча көлөмдүү болбосо да, бир жактуулук менен толтурулбай, бай будда канондорун толук кучагына алыш керек эле. Ал так, ошол эле кезде ар бир адам түшүнүүчү жөнөкөй тилде жазылыш керек эле.

Бул китеп мына ошондой аруу, жакшылыкты көздөгөн ниет менен жазылган. Ал эки мин жылдан бери агып жаткан, "Дацацзиндин" кубаттуу агымынан материал алып, Шакаянуни окуусунун деңизинен төрөлгөн. Албette, ал таптакыр кемчиликсиз эмес. Шакьямуниин айткандары мазмуну боюнча өлчөөсүз терен, анын жакшы касиеттери чексиз, эч ким баалай албайт. Биз, бул китеп жаңыдан басылып чыккан сайын ондолуп, акыр, аягында акыйкатка жакындалап, кандай боло турган болсо, ошондой болот деп үмүттөнөбүз.

"БУДДА ОКУУСУНУН" КЕЛИП ЧЫГУУ ТАРЫХЫ

Ушул "Будданын окуусу" китеби "Будда окуусунун жаңы көтөмосунун" кайра караптап жана топтолгон басылмасы. "Будда окуусунун жаңы көтөмосу" 1925-жылы Муан Кидзу жетектеген, ушул басылманы таратуучу Коом тарабынан чыгарылган.

"Будда окуусунун жаңы көтөмосунун" биринчи басылышын профессорлор Сюгаку Ямабэ жана Тидзэн Аканума көптөгөн буддалык окумуштуулар менен кызматташып, беш жылдык эмгектен кийин жыйнап чыгарышкан.

Буддизмди жайылтуучу түшүндүрүүчү коом, биринчиден Муану Кидзуга, ошондой эле биринчи басылышты жыйноого катышкан бардык окумуштууларга, терен ыраазычылык билдириет.

1926-жылдан башталган Шова доорунда, "Будда окуусунун жаңы көтөмосун" таратуучу коом "будда окуусунун популярдуу басылмасын" чыгарып, ал бүткүл өлкөгө тараф кеткен. 1934-жылдын июль айында Японияда буддист жаштардын пантынчокеандык конгресси болгондо, мына ошол конгрессти эсте калтыруучу чараптардын бири катары, жалпы япондук буддист жаштардын федерациясы "Будда окуусунун популярдуу басылмасын" англис тилинде Е.Годдардын катышуусу астында "Будданын окуусу" деген ат менен басмадан чыгарышкан.

1962-жылы, буддизмдин Америкага өтүшүнүн 70 жылдыгы үчүн Мицуюе компаниясынын негиздөөчүсү Эхан Нумата "будда окуусун" англис тилинде басып чыгарган. 1965-жылы Нуматанын каражатына буддизмди жайылтуучу Коом негизделген, Коом мына ушул "Будданын окуусун" бүткүл дүйнөгө таркатууну чечкен.

Мына ошол чечимге ылайык 1966-жылы, "Будда окуусун" кайра карап көрүүчү жана терип топтоочу комиссия түзүлгөн. Комиссиянын курамына Кадзуёси Кино, Сюю Канаока, Дзэнно Исигами, Синко Саэки, Кодо Мацунали, Сёдзюн Бандо жана Такэми Такасэ киргендилер. Аларга Фумио Масутани, Н.А.Вадделл, Тосисукэ Симидзу ж.б. окумуштуулар жардам берген. Мына ошентип, толук кайрадан каралып чыккан "Будда окуусу"

оригиналдан которулуп англис тилинде жарык көргөн.

1972-жылы, мына ошол "окуудагы" кемчиликтерди толтуруу үчүн Сюю Канаока, Дзэнно Исигами, Сёю Ханаяма, Кансэй Тамура жана Такэми Такасэ аны кайрадан карап көрүп, "Будда окуусун" англис тилинде басып чыгарышкан.

1973-жылы "Будда окуусунун" япон тилиндеги тексти толук кайрадан караплан, анда көп орфографиялык так эместиктер болгондуктан, толукталып жаңы Япондук "Будда окуусу" басылып чыккан.

1974-жылы так эмес сөздөрдү жана ойлорду ондоо максатында Кодо Мацунахи, Сёдзюн Бандо, Синко Саэки, Дою Токунага, Кансэй Тамура жана Сёю Ханаяманын котормосунда жана Р.Стейнеранын көмөгү менен "Будда окуусунун" англисче текстин толугу менен кайра карап, аны "Будда окуусунун" япон тексти менен бирге чыгарышкан. Мына ошентип, "Будда окуусунун" оригинал менен англис текстинин окшоштурулган варианты пайда болгон. 1978 жана 1980-жылдары жогоруда аты аталган редакторлор менен Сигэо Камата жана Ясуаки Наранын катышуусунда Синроку Иноуэнин киргизген сунушу боюнча айрым жерлерин кайра карап чыгышкан. 1981-жылы китепти түшүнүүгө жөнөкөйүрөөк болгон нускасын алуу үчүн, Япониянын жана Американын орто мектептеринин окуучуларына ылайыктап чыгарылган. Окуучулар түшүнүүгө кыйын деп көрсөткөн юерлер карапты ондолгон. Мына ошентип, кайра иштелип чыккан, "Будда окуусу" түпнускасы менен англистилинде текстинин текшерилген, окшоштурулган нускасы басылып чыккан. Китепти кайрадан басып чыгуу иштери келечекте да уланат.

"Будда окуусу" кыргыз тилине "Нихон" кыргыз-жапон маданий борборунун көмөктөшүүсү менен которулду.

1997-жыл, январь.

ПРЕДМЕТҮҮ КӨРСӨТКҮЧ

	<i>Жашоо</i>	<i>Бет</i>	<i>Сан</i>
Жашоонун мааниси.....	5	12	
Реалдуу дүйнө.....	97	3	
Идеалдуу жашоо.....	249	16	
Дүйнөгө туура эмес көз караш.....	44	26	
Жашоону туура элестетүү.....	41	11	
Бир тараптуу жашоо	57	6	
Адашып жүргөндөр үчүн (икая).....	127	3	
Адам жашоосу (икая).....	90	22	
Эгерде жашоонун жыргалына батса (икая).....	90	6	
Ооруу жана өлгөн чал эмнеге окутат (тарых).....	94	3	
Өлүм кайткыс (тарых).....	95	3	
Бул Дүйнөдө жеткис беш нерсе.....	48	8	
Бул Дүйнөнүн төрт акыйкаты.....	48	21	
Адашууну да, тунууну да жан жаратат..	49	11	
Жөнөкөй адам турмушка ашырууга кыйын болгон 20 нерсе, бирок ал үчүн өтө баалуу	133	5	

Ишеним

Ишеним – бул от.....	<i>179</i>	<i>10</i>
----------------------	------------	-----------

	<i>бет</i>	<i>сап</i>
Ишенимдин үч аспекти.....	180	20
Ишеним таң каларлык.....	181	27
Ишеним — жандын акыйкаттагы көрүнүшү.....	181	9
Акыйкатты табуу кыйын, сокурга пил эмне экенин билүүдөй (икая).....	75	1
Будданын табияты Будданын туура окуусу аркылуу көрсөтүлө алат (икая)..	77	19
Будданын табиятын турмуштук кумарлар бекитип турат.....	73	14
Күмөн саноо ишенимге жолтоо болот..	182	12
Будда ата, а адамдар — Анын балдары..	36	1
Будданын акылы океандай кең жана терен.....	34	14
Будданын жаны улуу кайрымдуулуга жана боорукерликке толо.....	15	1
Будданын кайрымдуулугу жана боорукерлиги түбөлүк.....	16	7
Будданын физикалык "каалоосу" жок...	13	10
Ал өмүр бою окууну айткан, жайылткан.....	23	17
Адамдарды куткаруу үчүн, Будда өлүмдү көрсөткөн.....	23	17
Икаяларды айтуу менен Будда адамдарды адашуудан арылтты	19	6
Икаяларды айтуу менен Будда адамдарды адашуудан арылтты	20	15

	<i>бет</i>	<i>сап</i>
Көз ачылуу, тазаруунун дүйнөсү	251	13
Куткарылууну Буддадан, Дхармадан,		
Сагхиден издеө	178	9
Осуялтарды аткарууну, жанды бир жерге топтоону жана акыл-эске тол- гон иш-аракетти жасоону кантип үй- рөнүү.....	163	15
Сегиз курамдуу туура жол.....	166	17
Көз ачылуунун, тазаруунун беш жолу	168	4
Төрт туура көз караш.....	167	19
Көз ачылууга жеткирүүчү беш күч.....	168	12
Жандын төрт чексиз абалы.....	171	16
Жашоонун маңзыын түшүнгөндөр.....	39	15
Адамдын лүмү жана анын тирүүлүгүнүн бейоопасыздыгы.....	12	23
Будданын ысмын кайталагандар, Анын бактылуу жергесинде төрөлөт.....	113	3
Өзүң от бол, өзүңө үмүт так.....	10	24

Жанды өстүрүп—өркүндөтүү

Эмне эң башкы экенин ар бир адам түшүнүш керек (икая)	150	8
Биринчи кадамдан баштап абайла.....	133	1
Эмнени издегенинди унутпа (икая).....	152	8
Бир нерседе ийгиликтөө жетүү үчүн, көп азап тартыш керек.....	158	23

	<i>бет</i>	<i>сап</i>
Канча жыгылсан да, кайра бутуна тур (тарых).....	173	10
Шарттарга жан дүйнөнүн бейпилин бузушуна жол бербе (тарых).....	124	5
Акыйкатты издеген адам, караңғы бөл- мөгө от менен кирген адамга окшош....	40	13
Адам жашоонун бардык жагынан окууну көрөт (тарых).....	161	22
Адамдын иш-аракетине, кадамына жаны жетекчилик кылат.....	121	20
Окууда эң башкысы — бул өз жаныңды өнүктүрүү	11	22
Эгерде өз жаныңды көзөмөлгө алсаң	212	1
Эң алгач өз жаныңды көзөмөлгө алышың керек.....	122	1
Жандын ар түрдүү абалы (икая).....	118	10
Жаның өзүндүн "мениң" эмес.....	46	15
Жандын түрткү берүүлөрүнө багынба...	11	4
Жаның түрткү бергендерди женип чык	154	11
Өз жан дүйнөндүн кожоюну бол.....	12	4
Бардык жамандыктардын булагы — дене, тил, жан	87	1
Жан менен сөздүн өз ара байланышы..	125	17
Бул дене убактылуу (тарых).....	143	10
Бул дене ыпластыка толо.....	130	24

	<i>бет</i>	<i>сап</i>
Эч нерсени катуу каалаба.....	11	4
Жан дүйнөндү, дененди, тилинди таза сакта.....	123	14
Өз жанынды өнүктүр, баарынын чен- олчөмүн сакта (тарых).....	172	17

Кыйналуу

Кыйналууну бир нерсеге байланып, көнүп алган жан жаратат.....	42	25
Кыйналууну кантип четтетүү керек.....	13	21
Адашуу – бул көз ачылууга өткөрүүчү өткөөл.....	59	21
Адашуудан кантип чыгуу керек	116	1
Турмуштук кумардын отун өчүр- гөнүндө, салкын көз ачылууга жети- шесин.....	142	1
Көксөгөн каалоо адашуунун себеби эмнеде.....	85	10
Көксөгөн каалоону гүл арасына жашынган жылан деп эсепте.....	85	14
Күйгөн үйгө байланба (икая).....	19	23
Каалоо – ката кетирүүнүн себеби эмнеде	118	1
Бул дүйнө жалындаган отто.....	82	20
Байлык жана данктын артынан чуркаган адам өзүн-өзү өрттөйт	119	12

бет *сап*

Байлык менен сүйүнүн артынан түшкөн адам, өзүн өлүмгө айдайт.....	119	18
Акылдуу жана акылсыз адамдын табияты.....	134	4
Акылсыз адам өзүнүн жамандыктарын байкабайт (икая).....	141	5
Акылсыз адамдар башкаларга көз артат, жыйынтыкка гана карап талдап (икая).....	141	10
Акылсыз адамдарга тиешелүүлөр (икая).....	147	2

Kүндөлүк жашоо

Садага жасап, аны унут.....	169	18
Мұлқұ жок кишинин жети садагасы.....	170	5
Кантип бай болуу (тарых).....	146	1
Кантип бактылуу болуу.....	132	18
Адамдын ар түрдүү мұнөзү.....	89	1
Әч качан элпектики унутпа (тарых).....	139	1
Әч алууну көздөгөндү, дайыма кырсык күтөт.....	132	3
Тарынычты кантип таратуу керек (тарых).....	246	10

	<i>бет</i>	<i>сап</i>
Башкалардын сынын жүрөгүңө		
жакын алба (тарых).....	122	19
Адам кийим, тамак жана үй үчүн		
жашабайт.....	205	12
Кийим жана жыргалга батуу үчүн		
эмес.....	117	1
Тамакка мамиле.....	208	19
Кийимге мамиле.....	207	20
Уйкуга мамиле.....	209	12
Суук жана ысыкка мамиле.....	209	1
Күндөлүк турмушка мамиле.....	206	12

Bашкаруу

Мамлекеттин гүлдөшүнүн жолу.....	230	1
Башкаруучунун карызы.....	233	23
Башкаруучу биринчи кезекте өзүн-өзү		
колго алыш керек.....	231	8
Башкаруунун идеалы әлдин жанын		
өнүктүрүүдө жатат.....	232	9
Министрлер жана даражалуулар		
өздөрүн кантип алып жүрүүсү керек....	236	24
Кылмышкерди кантип жазалоо керек...	235	17
Окуунуун элгө таасири.....	231	27
Социалдык күрөштү кантип		
жөнгөрүү.....	238	20

Бет *Сап*

Чарба

Буюмдарды өз деңгээлинде пайдалануу (тарых).....	221	10
---	-----	----

Мүлк адамга түбөлүк берилген эмес..	220	24
-------------------------------------	-----	----

Мүлкүү өзүн үчүн эле сактаба.....	228	12
-----------------------------------	-----	----

Кантип бай болуубуз мүмкүн (тарых).....	146	1
--	-----	---

Үй-бүлө

Үй-бүлө — бул үй мүчөлөрүнүн жанда- рынын пикир алышуучу орду, жери.....	218	11
---	-----	----

Үй-бүлөнү талкалоочу кадамдар.....	213	7
------------------------------------	-----	---

Кантип ата-энеге улуу карызды төлөө керек.....	218	3
---	-----	---

Ата-эне менен балдардын ортосундагы мамилеси.....	213	21
--	-----	----

Эр менен аялдын мамилеси.....	214	23
-------------------------------	-----	----

Эр, аял бир ишенимде болуш керек (тарых).....	224	6
--	-----	---

Аялдын жашоосу

Аялдын төрт түрү.....	222	14
-----------------------	-----	----

Турмуштагы аялдын түрлөрү.....	225	4
--------------------------------	-----	---

Жаш келин үчүн окуу (тарых).....	224	23
----------------------------------	-----	----

Күйөөгө чыгуучу аялдар үчүн.....	223	5
----------------------------------	-----	---

	<i>Бет</i>	<i>Сап</i>
Сулуу жана жаш аялдар үчүн.....	227	1
Эркек аялга кандай мамиле кылыш керек.....	130	11
Аял менен эркектин мамилеси.....	224	1
Идеалдуу аялдын анты жана каалоосу...	228	5
Жаман аял	225	5

Кечилдердин жолу

Дуба скуп, кечилдин кийимин кийгендиктен, монах эмес.....	197	12
Кечил храмдын жана храмдагы буюмдардын мураскору эмес.....	194	1
Ач көз, сараң адам анык кечил боло албайт.....	194	5
Кечил жашай турган, чыныгы жашоо...	196	7

Коом

Коомдун мааниси.....	241	14
Коомдун чыныгы абалы.....	97	5
Үюмдардын түрлөрү.....	241	17
Чыныгы жолдошчуулук.....	242	8
Караңгыны жарытуучу жарык	240	8
Тынчтык жана ынтымактын мамилеси..	242	20
Жамаатта кантип тынчтык жана ынтымакка жетүүгө болот.....	244	8
Коомчулуктун идеалы.....	243	5
Будданын ээрчүүчүлөрдүн социалдык		

	<i>Бет</i>	<i>Сап</i>
идеалы.....	251	1
Тартипти кимдер бузса, алар курман булушат(икая).....	140	9
Бирөөгө көз артып, жанжалдашкандар өлөт (икая).....	140	24
Карыяларды урматта (тарых).....	134	24
Окутуучу менен окуучунун мамилеси...	214	10
Достуктун эрежеси.....	215	6
Кантип жакши досторду тандоо керек..	216	27
Кожоюн менен жумушчулар ортосун- дагы мамиле.....	215	19
Кылмышкерлерге мамиле.....	228	20
Окутуучулар үчүн.....	199	1

САНСКРИТ СӨЗДҮКЧӨСҮ

АНАТМАН (өзүңө таандык "мендин" жоктугу)

Бул буддизмдин эң маанилүү "негиздеринин" бири. Бул дүйнөдө эч нерсе туруктуу табиятка ээ эмес, анткени буддизм боюнча дүйнөдө түбөлүк эч нерсе жок.

АНИТЬЯ (бардык нерсенин өзгөрмөлүүлүгү)

Бул да буддизмдин эң башкы негиздеринин бири. Мына ушул негизге ылайык дүйнөдө баары өзгөрүп турат жана туруктуу эч нерсе жок. Кандай тирүү жан болбосун ал качандыр бир кезде өлөт, мына ушундай келечек, кыйналуунун себебине айланат. Бирок бул концепцияга пессимисттик мамиле кылуу керек эмес, анткени өнүтүү жана кайра өндүрүү да дайыма болуучу өзгөрүүнүн натыйжасында болот.

БОДХИСАТВА (бодхисатва — бул көз ачылууга ким умтулса ошол)

Гаутама Сиддхарта биринчи убакта көз ачылуу, тунууга жетишкенге чейин ошентип аталган. Махаяна пайда болгондон кийин көз ачылуу, тунууга умтулгандардын баары ошентип атала баштаган. Акыр аягында адамдарды көз ачылуу, тунууга алыш барууга, бардык тирүү нерселерге улуу боорукерликтен аракет кылган адамды да ошентип аташкан. Кенири белгилүү бодхисатвалар төмөнкүлөр: Авиалокитешвара, Кшитигарбха жана Манджуши.

БУДДА (Ойгонгон, көзү ачылган, акылга тунган)

Гаутама Сиддхарта биринчи убакта ошентип аталган, ал буддизмдин негиздөөчүсү, мындан 2500 жыл мурда, Индияда, ал 35 жашында көзү ачылып, тунууга жетишкендиктен ошентип аталган. Бардык буддисттердин акыркы максаты, мектеп жана багыттарына карабай, Будданын ошол абалына жетүү. Мына ошол абалга жетүү

ыкмасынын ар түрдүүлүгүнө байланыштуу, буддизм ар түрдүү мектептерге жана секталарга бөлүнүп кеткен. Махаянада Буддадан сырткары тарыхый инсан катары, көптөгөн символикалык Буддалар таанылат, алар Амитабха, Махавайрочана, Вайсаджагуру жана башкалар. Бак-таалайлуу жер концепциясынын таасири менен, ошол концепцияга ылайык бактылуу жерде төрөлгөндөрдүн баары Будда болуп калат, ал эми Японияда, бардык өлгөндөрдү Будда же Япончо "Хотоке" деп аташат.

ДХАРМА (Туура окуу)

Бул окуу, көзү ачылган, тунуган б.а. Будда айтып жайылткан. Будданын окуусунда үч аспект бар: Сутралар (Будданын сухбаттары жана сөздөрү, айткандары), Виная (Будда киргизген тартип, эреже) жана Абхидхарма (кийинки буддологдордун Сутра жана Винаянын талкуулары жана коментарийлери). Алардын баары бириктирилип Типитака деп аталат. Дхарма буддизмдин үч асылдыктарынын бири.

КАРМА (иш, аракет)

Биринчи убакта бул сөз жөн гана аракет, бир ишти, кыймылды аткарууну түшүндүрсө, кийин себептүүлүктүн концепциясына байланыштуу потенциалдуу кубат катары карала баштаган, адамдын откөндөгү иш-аракеттин натыйжасында алынган, топтолгон. Андыктан адамдын кыймыл-аракети, иши жакшы же жаман болгондугуна байланыштуу, келечекте да жакшы же жаман натыйжаларга алып келет, мына ошол күч, адамдын келечегине таасир этүүчү, карма деп атала баштаган. Эгерде жалан гана жакшы иштерди жасаса, анда жакшылык топтолуп жана анын потенциалдуу күчү адамдын келечегине он таасирин тийгизет деп эсептелет. Адамдын кыймыл-аракети, иши үч түргө бөлүнөт: физикалык, ооз эки жана руханий.

ПАРАМИТА (Эмненин жардамы менен наркы жээкке жетсе, ошол)

"Эмненин жардамы менен наркы жээкке жетсе, ошол" — бул Будданын дүйнөсүнө адамдын жетилүүсүнө жардам берүүчү каражат. Адатта 6 парамита саналат, адамды төрөлүү жана өлүү дүйнөсүнөн көз ачылуу, тунуу дүйнөсүнө өткөрө алуучу: марттык, ыймандуулук, чыдамдуулук, эрдик, байкоого жөндөмдүүлүк жана акыл-эс. Япондук күзгү жана жазгы Хиган жумалыктары мына ушул буддалык түшүнүктөн келип чыккан.

ПРАДЖИЯ (акыл-эс)

Алты парамитанын бирөөсү. Бул адамдын жашоого туура мамиле кылуучу жана акыйкатты адашуудан айрып билүүчү рухий жөндөмдүүлүгү. Мына ушул жөндөмдүүлүкө жеткен адам, Будда деп аталат. Демек кадимки адам акылынан айырмаланган эн таза жана тунуган акыл.

САНГХА (Будда коомчуулугу)

Ал кандайдыр парздарды аткарууну өзү кабыл алган эркек жана аялкечилдерден, турмуштук кайырчылык кылган эркек жана аял кечилдер гана кирген. Кийинчөрээк, махаяна буддизми өнүккөндөн кийин, кечилдерден сырткары, Сангхага бодхисатванын абалына жетүүнү көздөгөн адамдардын баары кошула баштаган. Бул буддизмдин үч асылдыгынын бири.

САНСКРИТ (тил)

Бул байыркы Индиянын классикалык адабий тили, ал индоевропа тилдеринин тобуна кирет. Ал веди жана классикалык

Санскрит болуп экиге бөлүнөт. Махаянанын канондору ушул тилде жазылган, анын стили Санскриттин буддалык гибриди деп аталат.

САНСАРА (Кайра төрөлүүлөрдүн чынжыры)

Төрөлүү жана өлүүнүн откөндөн азыркы учур аркылуу алты сферада түгөнгүс кайталанышы: наракинин жашоочусу кирет, жаныбар, адам, асур жана кудай. Эгерде адам көз ачылуу, тазарууга жетишпесе, ал мына ушул кайра төрөлүү, өлүүнүн айлампасында дайыма жүрө берет. Ким мына ошол айлампадан бошонуп чыкса аны Будда деп аташат.

ШУНЬЯТА (боштук)

Буддизмдеги эң манилүү түшүнүктөрдүн бири, ага ылайык дүйнөдө эч нерсе субстанцияга ээ эмес жана түбөлүк эмес. Анткени баары себеп-натыйжа байланышына көз каранды, субстанциясы бар, дайыма туруктуу нерсенин болушу мүмкүн эмес. Ошондуктан катуу ишенбеш керек, нерселердин субстанциясынын баарына, ошондой эле эч нерсенин субстанциясы жоктугуна да ишенбөө керек. Дүйнөдө ар кандай тириүлүк, бар болуучулук салыштырмалуу гана жана абсолюттуу нерсенин болушу мүмкүн эмес. Бул Махаяна буддизмидеги Праджни сутрасындагы башкы түшүнүк.

СУТРА (Ыйык жазуу)

Будданын айткандарынын, сөзүнүн жазылган формасы. Биринчи убакытта бул сөз илимий трактаттарды жана учкул сөздөрдүн жыйынтыгын түшүндүрүүчү, Типитаканын бири.

ТХЕРАВАДА (Хинаяна)

Бул түшүнүк буддизмдин жөнөкөй, кадимки урааны. "Тхера" улуусу, чону дегенди түшүндүрөт. Бул улуулардын мектеби, картан кечилдердин Будданын көрсөтмөлөрүн кыйشاюсуз кармоочу, аткаруучу тарыхый тобун билдирет. Аларга монахтардын башка тобу каршы турган, аларга караганда прогрессивдүү ой жүгүрткөн (алардын көз караштары кийин маханаяда өнүккөн, бул түндүк традициядагы буддизм). Мындай эки ача кетүү буддизмдин бириңчи пайда болгон убагында эле башталган, Будда өлгөндөн кийин ошол кездеги прогрессивдүү кечип Махадева Будданын көрсөтмөлөрүнүн беш катагориясы боюнча эркинирээк интерпретация жасоону сунуштап, ошого басым көё баштаганда. Мына ушул акыр ятында эки мектепке бөлүүнүгө алыш келген : Тхеравадага жана Махасангхиага. Махасангхика мектеби Махаяна окуусун иштеп чыккан.

ТИПИТАКА (Үч себеп)

Бул буддалык Дхарма ыйык жазуусунун үч бөлүмү. Бул сутралар, Будданын субхаттарын жана айткан кептерин ичине камтыган; Виная, будда коомчулугунун байыркы каноникалык эрежелерин ичине камтыган; жана Абхидхарма, метафизикалык талкууларды ичине камтыган. Кийинчөрээк кытай жана япондун чыгаан буддистердин чыгармалары да будда капондоруна киргизилген. Дхарманы карагыла.

АНГУТТАРА НИКАЯ

Кечилдер, бул дүйнөдө кептөрдүн таалайы, ырысы үчүн, бактысы үчүн бир адам төрөлдү. Ал Дүйнөгө боор ооруу үчүн, асман жашоочуларынын жана адамзаттын бак-таалайы үчүн төрөлдү. Ал ким? Ал Татхагата, Архат, ал көзү ачылган, тазарган кечилдер, бул Ал.

Кечилдер, бир адамдын бул дүйнөдө пайда болушу эң кыйын. Ким ал? Ал Татахагата, Архат, ал көзү ачылган, тазарган. Бул Ал.

Кечигдер, бул Дүйнөдө сейрек кездешүүчү адам – ал адаттагыдай эмес адам. Ким ал? Ал Татхагата, Архат, ал Көзү ачылган, тазарган. Бул Ал.

Кечилдер, бир адамдын өлүмү баарын кайғыга салды. Ким ал? Ал Татхагата, Архат, ал Көзү ачылган, тазарган. Бул Ал. Кечилдер, бул дүйнөдө тендешсиз адам төрөлдү. Ким ал? Ал Татхагата, Архат, ал Көзү ачылган, тазарган. Бул Ал. Кечилдер, бир адамдын бул дүйнөдө төрөлүшү – бул эң жогорку көз, бул эң жогорку жарық, бул эң жогорку нурлануу. Ким ал? Ал Татхагата, Архат, ал Көзү ачылган, тазарган. Бул Ал. (1-13)

"БУДДАНЫН ОКУУСУН" ЖАЙЫЛТУУЧУ БУДДИЗМ КООМУ ЖӨНҮНДӨ

Буддизмди жайылтуучу Коом жөнүндө кеп болгондо, ишкер "Мицтое" компаниясынын негиздөөчүсү Эхан Нуматанын атын атабай кетүү мүмкүн эмес.

Ал так өлчөөчү приборлорду чыгаруучу компанияны мындан 50 жыл мурда негиздеген. Башталган иштин ийгилиги асман, адам жана жердин гармониялуу мамилесине көз каранды экендингина: а адамдын толук кандуу болушу — акыл, эрдик жана боорукердикти балансташтыра кармашына жараша болоруна терең ынанган Эхан Нумата, өз алдына максат кылыш, жаны технология иштеп чыгууну жана адамдарды кемчиликсиз, өнүктүрүүнү койгон. Ал Эл аралык тынчтыкка адамды өстүрүп-өнүктүрүү аркылуу жетишүү мүмкүн экендингина ишенет, жана бул үчүн эн ылайык келүүчү дин буддизм деп билет.

Ошондуктан 50 жыл бою, өзүнүн компаниясын башкарый жатып, буддистик музыка, живопись жана окууну жайылтуу үчүн, аны популяризациялоо жана модернизациялоого көп күч-аракет жумшаган. 1965-жылдын декабрында, өз каражатынан бөлүп бардык буддизмди популяризациялоо иштерин бир уюмга бириктирген, мына ошонусу менен эл аралык тынчтыкты чындоого өзүнүн аз болсо да салымын кошуу үчүн.

Мына ошентип буддизмди жайылтуучу коом, коомдук уюм катары негизделген. Эмне кылуу керек, Будданын окуусу кен да, терең да жайылып, бардык адамдар жер бетиндеги эн жогорку акыл-эстин жарыгы менен жаратылып жана эн улуу боорукерлikitи билүүсү үчүн?

Бул суроого жооп табуу милдети коомдун негиздөөчүсү каалагандай буддизмди жайылтуу Коомунун алдында турат.

Башкача сөз менен айтканда, буддизмди жайылтуучу Коом буддизмди популяризациялоо боюнча иштердин баары менен алек болот. Коом, мына ушул "Будда окуусу" китеби Япон элинин акыйкаттагы ыйык жазуу китеби болуп калышын каалайт. Япон эли өзүнүн узун тарыхындагы буддисттик маданияты менен сыймыктанса да, өзүнүн ыйык жазуусу болгон эмес.

Мына ошондуктан ал, ушундай эсеп менен жасалган, аны окуп жатып, ар бир адам рухий азык алып, ар бир адамдын стол үстүндөгү китеби жана саякаттагы жолдоочусу болуп, ар бир адам Будданын улуу инсандыгы менен тааныша ала тургандай денгээлде жасалган.

Коом, бул китептин мүмкүн болушуна ар бир үйдө болуп, мүмкүн болушунча көп адамдар таанышыши каалайт. Ал, жер бетиндеги ар бир адам Будданын окуусу менен тааныш болуучу күндүн тезиреээк келишин самайт.